

Тема: Фемінізм

1. Основні течії політичної філософії фемінізму.
2. Концепції набуття/усвідомлення сили
3. Феміністський підхід до вивчення історії політичної філософії

У рамках сьогоденної феміністської політичної філософії та теорії прийнято виділяти кілька напрямків:

- ліберальний фемінізм,
- марксистський фемінізм,
- радикальний фемінізм.

Ліберальний фемінізм концентрує увагу на проблемах політичного і юридичного рівності жінок в суспільній сфері.

Марксистські феміністки вважають, що жінки зможуть домогтися повної рівноправності тільки зі знищенням капіталістичної експлуатації й капіталістичної моралі.

На думку **радикальних феміністок**, корінь нерівності статей - в чоловічій патріархальній владі, яка є первинною формою владарювання в людському суспільстві. Відповідно до цієї теорії, влада чоловіків над жінками поширюється не тільки на економічну і політичну сфери життєдіяльності, а й на всі інші сфери життя, включаючи сексуальну. Політика розглядається як інструмент чоловічого домінування, який виправдовує пріоритетний доступ чоловіків до важелів політичної влади, їх монополію на політичну владу.

Деякі феміністки вважають необхідним поєднання ідей марксистського і радикального фемінізму. Вони намагаються простежити історію патріархальної влади і розкрити її зв'язок з іншими формами гноблення в сучасному капіталістичному суспільстві. На думку **В. Брайсон**, така класифікація передбачає, що в феміністській політичній теорії існує **чотири різні підходи**, які пояснюють дискриміноване становище жінок наявністю: недосконалого законодавства, економічної системи, поганих чоловіків або комбінацією цих факторів.

Загальною **метою** фемінізму є прагнення покласти край пригнобленому становищу жінок в сучасному суспільстві і домогтися таким чином дійсної рівності, що виключає несправедливу патріархальну ієрархію. У найзагальнішому вигляді, **справедливість зводиться до рівності**, що розуміється при цьому вельми своєрідно. Все різноманіття варіантів рівності фемінізм редукує до **гендерної рівності**, що зводиться в ранг пріоритетної цінності. Шляхи досягнення такої рівності оцінюються феміністками неоднозначно, що й обумовлює особливості різних варіантів фемінізму.

Ліберальна, найбільш помірна, версія фемінізму пов'язує пригнічений стан жінки зі збереженням деяких рудиментарних інститутів і норм, які не дають жінкам можливість реалізувати себе в суспільному житті. Ліквідація цієї несправедливості можлива в рамках

існуючих суспільних практик, які потрібно спрямувати на надання жінкам справді рівних прав, що може припускати зміна способу розподілу суспільних благ.

На думку Кімліка, сьогодні широке коло феміністських політичних теорій будується на єдиній «егалітаристській платформі». Багато феміністок вважає, що принципи, які були розроблені, виходячи з інтересів чоловіків, не здатні адекватно відповідати інтересам жінок.

Автор виділяє три аргументи такої критики:

- перший зосереджений на «гендерно нейтральному» розумінні дискримінації за ознакою статі;
- другий - на розмежування між публічною і приватною сферами життя. В обох випадках стверджується, що важливі аспекти ліберально-демократичної концепції справедливості спотворені на користь чоловіків;
- третій аргумент, навпаки, заявляє, що сам акцент на справедливість відображає упередженість на користь чоловіків, і що будь-яка теорія, яка проявляє увагу до інтересів і досвіду жінок, замінює поняття справедливість на поняття турботи.

Рівність між чоловіками і жінками вимагає не тільки рівних можливостей слідувати заданим чоловіками ролями, а й рівні можливості створювати задаються жінкам ролі.

2. Центральною для феміністського визначення політики стала запропонована в 1980-у роки *концепція набуття/ усвідомлення сили*. Чоловіки, стверджують феміністи, розглядають владу, як влада над (power over), як можливість впливати або домінувати, в той час як жінки бачать її як набуття / усвідомлення сили для (empowerment to). Термін «empowerment» використовується для опису влади, що уповноважує для, на відміну від влади над будь-ким. Тому вони проводять відмінність між терміном «empowerment», який включає стратегію переконання та інші форми непримусового впливу, і терміном «authority» (влада). Феміністська теорія також наполягає на тому, що жінки інакше, ніж чоловіки визначають владу й інакше користуються нею.

За останні десятиліття були опубліковані численні книги і статті, що дають феміністську інтерпретацію політики набуття / усвідомлення сили (politics of empowerment). Серед них - роботи Джудіт Батлер, Джоан Скотт, Дайани Кул, Верби Дойчман, Анни Йонасдоттір, Керол Пейтман та інших авторів.

Набуття / усвідомлення сили в тому сенсі, який цьому поняттю надають феміністи, означає процес набуття пригнобленими колись особистостями можливості розпорядження своїми долями, участі в справах суспільства і присутність у відповідних структурах публічної сфери. При цьому влада трактується як «повноваження для» або як «компетенція». Сама ж влада в руках жінок бачиться більш кооперативною і менш конфронтаційною, ніж в руках чоловіків. Ця віра в інший підхід до політики, характерний для жінок, мабуть, є одним з найбільш часто використовуваних аргументів для відстоювання вимоги збільшення числа жінок на елітних політичних позиціях. В

політичної філософії фемінізму значна увага приділяється критиці і ревізії текстів, що становлять «золотий фонд» історії політико-філософської думки.

3. Представники фемінізму прагнуть здійснити нове прочитання текстів з політичної теорії з позиції того, як автори оцінюють роль жінок у розвитку суспільства. Коли феміністки вперше звернулися до класичних текстів, вони звернули увагу на прояви жінконенависництва з боку багатьох відомих філософів. У зв'язку з цим виникло бажання відмовитися від усіх традиційних робіт з політичної філософії і розробити нові теорії, які б відобразили більш глибоке розуміння становища жінок в історії.

При складанні власної версії історії політико-філософської думки феміністки спробували ліквідувати несправедливість по відношенню до жінок, які зробили значний внесок в розробку політичної теорії, включаючи гендерну тематику. Вони справедливо задалися питанням, чому в стандартних навчальних курсах по політичній теорії так рідко вивчають твори Мері Уолстонкрафт (автор роботи «На захист прав жінок») і Сімони Бовуар (автор роботи «Друга стать»). Нехтування цими двома науковцями-жінками пояснюється тим, що вони були феміністками і писали про проблему взаємовідносин статей, яка виходить за традиційні рамки предметної області політичної філософії. В обох дослідженнях історії політико-філософської думки феміністки звернули увагу на патріархальне конструювання основних категорій політичної теорії, на те, яким чином розглядаються проблеми співвідношення розуму і політики, суспільного телебачення і приватного. Було помічено, що традиційні постулати західної політичної думки ґрунтуються на понятті «політичне», яке конструюється через виключення жінок з простору політики.

Проблеми відмінностей між чоловіками і жінками вважаються або маргінальними, або такими, що не відносяться до предмету дослідження політичної теорії. Феміністки помітили, що в політичних дослідженнях місцем жіночого буття вважається сфера приватного. Чоловічою сферою діяльності вважалася область публічного / політичного. Разом з тим, вони не тільки критикували розуміння сфери політичного як області чоловічої діяльності, а й знаходили в роботах політичних філософів цінні для фемінізму ідеї. Наприклад, *Джудіт Батлер* у своїй інтерпретації політичної теорії Локка відзначала, що в його теорії міститься потенціал, розвиток якого дозволяє включити жінок в політичне життя суспільства на тих же підставах, що і чоловіків. Локк, зазначає Батлер, був одним з перших, хто відчув внутрішнє притаманне лібералізму протиріччя, засноване на ідеї природної свободи всього людства, яка надавала жінкам не більше свободи, ніж це допускалося ідеєю патріархальності. Жінкам повинні бути відведені нові ролі. «Це не означає, що Джон Локк планував або навіть передбачав жіночий рух. Але, мабуть, Локк дуже серйозно ставився до своїх індивідуалістичних принципів навіть тоді, коли вони тягли за собою допущення, що жінок теж потрібно розглядати як «особистості».

У роботі іншої відомої феміністки - *Ненсі Фрейзер*, присвяченій творчості Ю. Хабермаса, виявляються приховані гендерні підтексти, що містяться в його теорії комунікативної дії. Фрейзер вибудовує свій критичний аналіз теорії Хабермаса за певним планом, який вона формулює у вигляді серії запитань: «Якою мірою теорія Хабермаса прояснює і / або містифікує підстави чоловічого домінування і жіночого підпорядкування в сучасному суспільстві? Якою мірою вона протистоїть панівним ідеологічним

тлумаченням домінування і підпорядкування та / або відтворює їх? Якою мірою вона є евристичною для сучасного жіночого руху з точки зору перспектив боротьби за звільнення? ».

У процесі аналізу творчості Хабермаса робиться висновок про те, що в своїй теорії діалогу як прояву громадянства Хабермас випускає з уваги діалогічні здатності жінок. Хабермасу не вистачає «гендерно-чутливого» прочитання протиріч капіталістичного суспільства. Він не бачить в сучасному капіталістичному суспільстві загального добробуту систему чоловічого панування. У той же час, розроблена Хабермасом система категорій, на основі якої проводиться критика капіталістичного суспільства, має велику цінність для розробки політичної теорії фемінізму. У цій новій теорії природним і головним злом буде не бюрократизація і монетизація, а зло домінування і підпорядкування.

У цілому фемінізм істотно розширив розуміння світу політичного, включивши в його простір те, що раніше вважалося областю приватних відносин. Важливою заслугою фемінізму є проведення гендерного аналізу понять і феноменів панування, а також аналіз політичної філософії з гендерних позицій.

Питання для самостійного контролю: 1. Які основні течії політичної філософії фемінізму і чим вони відрізняються один від одного? 2. Які базові категорії фемінізму? 3. У чому полягає феміністський підхід до вивчення історії політичної філософії?